
ГУМЕНЮК С.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичного
виховання, Тернопільський
національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ АКТИВНОГО ТИПУ НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті обґрунтовується реалізація активного типу навчання засобами інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, як педагогічна умова ефективності системи формування продуктивного педагогічного мислення. Активне навчання характеризується застосуванням методів і засобів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів. Визначено поняття активний тип навчання, яке ми розуміємо як ефективну розумову діяльність, пошук, творча дія, що стає досвідом і позитивно впливає на практичну педагогічну діяльність. Знання, набуті таким шляхом, характеризуються дієво-перетворюючою силою, стають основою продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. З'ясовано, що для формування продуктивного мислення відповідає лише активний тип навчання. Виходячи з цього, нами був запропонований і впроваджений у практику професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури новий підхід із використанням засобів інноваційних технологій.

Ключові слова: педагогічна умова, активне навчання, інноваційні технології навчання, продуктивне педагогічне мислення, професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури.

В статье обосновывается реализация активного типа обучения средствами инновационных технологий в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры, как педагогическое условие эффективности системы формирования продуктивного педагогического мышления. Активное обучение характеризуется применением методов и средств, которые стимулируют познавательную активность и самостоятельность студентов. Определено понятие активный тип обучения, которое мы понимаем как эффективную умственную деятельность, поиск, творческое действие, которое становится опытом и положительно влияет на практическую педагогическую деятельность. Знания, приобретенные таким путем, характеризуются действенно-преобразующей силой, становятся основой продуктивного педагогического мышления будущих учителей физической культуры. Выяснено, что для формирования продуктивного мышлению соответствует только активный тип обучения. Исходя из этого, нами был предложен и внедрен в практику профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры новый подход с использованием средств инновационных технологий.

Ключевые слова: педагогическое условие, активное обучение, инновационные технологии обучения, продуктивное педагогическое мышление, профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры.

The article substantiates the implementation of an active type of instruction by means of innovative technologies in the professional training of future teachers of physical culture, as a pedagogical condition for the effectiveness of the system for the formation of productive pedagogical thinking. Active learning is characterized by the application of methods and tools that stimulate cognitive activity and student autonomy. The notion of active type of training is defined, which we understand as effective mental activity, search, creative action that becomes experience and positively influences practical pedagogical activity. The knowledge acquired in this way is characterized by an efficiently transforming force, becoming the basis of the productive pedagogical thinking of future teachers of physical culture. It was found out that only the active type of training corresponds to the formation of productive thinking. Proceeding from this, we proposed and introduced into the practice of professional training of future teachers of physical culture a new approach using innovative technologies.

Key words: pedagogical condition, active learning, innovative teaching technologies, productive pedagogical thinking, professional training, future teachers of physical culture.

Постановка проблеми. Формування продуктивно мислячих педагогів, являється пріоритетним завданням професійної підготовки у вітчизняних вищих навчальних закладах педагогічного напрямку. Сучасні вимоги, які ставляться перед вищою школою, зорієнтовані на розвиток продуктивного мислення, що забезпечує можливість майбутнім педагогам самостійно здобувати нові знання й застосовувати їх у професійній діяльності. Це ж стосується й майбутніх учителів фізичною культурою.

Натомість, традиційна система вищої педагогічної освіти формує в основному репродуктивне мислення студентів і не забезпечує формування у них продуктивного типу мислення. Успішно реалізувати систему формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури можливо завдяки визначенню й дотриманню певних педагогічних умов.

В той же час, навчально-виховний процес повинен відбуватися на основі компетентнісного підходу та з урахуванням інших науково-методологічних підходів, які лежать в основі педагогіки, психології, праксеології, андрагогіки, акмеології, аксіології, синергетики та інших наук й доповнюють сутність педагогічних умов професійної підготовки студентів у вищій школі. Актуальність вирішення

проблеми формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичною культурою полягає у визначенні й обґрунтуванні педагогічних умов їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі формування продуктивного мислення присвячені праці, як закордонних авторів (М. Вертгеймера, К. Мура, К. Тенка, Т. Харсона, Дж. Чаффі) так і вітчизняних дослідників (О. Акімової, В. Вихрущ, О. Дубасенюк, А. Зубик, О. Кулик, Л. Турищевої). Дані автори показали роль і місце продуктивного мислення педагога у структурі професійної діяльності та визначили вплив педагогічного мислення на особистість вчителя. Однак наявні науково-педагогічні дослідження не відображають особливостей формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури та педагогічних умов їх реалізації.

Тому, **мета** нашої статті полягає у визначенні й обґрунтуванні педагогічних умов за якої система формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій функціонуватиме ефективно.

Виклад основного матеріалу. Термін «умова» у філософії визначається як відношення предмета до оточуючих явищ, без яких він не може існувати. Умови є тим середовищем, в якому явище виникає, існує та розвивається.

«В умові відображається відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує» [8 с.531]. У науковій психолого-педагогічній літературі умови розуміють як сукупність заходів (об'єктивних можливостей) навчально-виховного процесу, які забезпечують досягнення студентами вищого рівня діяльності [4].

Таким чином професійна підготовка майбутніх учителів залежить від певних умов, чинників, які є причиною, що породжують інші явища та визначає їх характер та зумовлюють певні вчинки [1]. Це підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між умовами професійної підготовки і результатами навчальної діяльності. В той же час, якщо певна умова є причиною якогось ефекту, то його прояв залежить не лише від розуміння даної умови але й від її наявності та реалізації. Відтак перед викладачем постає завдання не лише визначити, але й створити підґрунтя для реалізації певних умов досягнення запланованого ефекту.

Характерним напрямком ефективності освіти у вищій школі є створення умов, за яких студент може зайняти активну позицію та повністю проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності. Тобто створення умов осмисленості навчання, залучення до нього студента на рівні не лише інтелектуальної, але й особистісної та соціальної активності [5].

Таким чином, під педагогічними умовами професійної підготовки ми розуміємо сукупність взаємозалежних елементів освітнього середовища – факторів, що визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної співпраці, реалізуються в навчально-виховному процесі вищої школи та спричиняють підвищення ефективності процесу професійної підготовки

студентів.

В контексті нашого дослідження педагогічні умови можна визначити як взаємопов'язаний комплекс заходів навчально-виховного процесу, що на основі засобів інноваційних технологій забезпечує досягнення майбутнім учителям фізичної культури вищого рівня сформованості продуктивного педагогічного мислення.

Узагальнивши результати досліджень та врахувавши сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні і світі ми вважаємо, що для формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій важливою педагогічною умовою є *«реалізація активного типу навчання засобами інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури»*.

Сучасна система освіти повинна не просто розвивати інтелект студентів, підвищувати їх можливості – вона повинна його практично орієнтувати, керувати увагою і діями студентів, навчаючи самостійності пізнання і розвитку, розширюючи їх інноваційний і креативний потенціал. Вирішити такі проблеми можна завдяки активним методам навчання, до числа яких відносять перш за все проблемне навчання, навчальні та ділові ігри, методи аналізу конкретних ситуацій, розігрування ролей то що.

Активна модель навчання характеризується застосуванням методів і засобів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність особистості. Активне навчання зорієнтоване на динамічні зміни в навколишньому світі, використовує різні методики розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Основні ідеї такого навчання

засновані на знанні про процеси людського розвитку, нових підходах до розв'язання проблемних педагогічних ситуацій.

Визначення поняття активного типу навчання в педагогіці розуміється як постійна розумова діяльність, пошук, творча дія, що стає досвідом. Цей досвід потім позитивно впливає на практичну педагогічну діяльність. Знання, набуті таким шляхом, характеризуються дієво-перетворюючою силою, стають основою педагогічної діяльності [2].

Доцільність використання активних методів навчання у процесі професійної підготовки засвідчують результати, проведені Національним тренінговим центром (США), які показують, що таке навчання дає змогу значно збільшити відсоток засвоєння інформації, оскільки впливає не лише на свідомість людини, а й на її волю, почуття, дії, практику. Результати цих досліджень відображені у схемі, яка отримала назву «Піраміда навчання»:

- лекції – 5 %;
- читання – 10 %;
- відео/аудіо-матеріали – 20 %;
- демонстрації – 30 %; – дискусійні групи – 50 %;
- практика через дію – 75 %;
- навчання інших / застосування отриманих знань відразу – 90 %.

Це дає підстави стверджувати, що найбільших результатів можна досягнути за умов використання активним методом навчання – дискусійні групи, практика через дію, взаємне навчання та навчання інших чи негайне застосування [3].

Продуктивне мислення, зазвичай передбачає діяльність, вільну від будь-яких жорстких меж. Тобто, продуктивне мислення і педагогічна діяльність є виявленням свободи. В той же час, педагогічна діяльність детермінована

знаннями, і перш за все психолого-педагогічними знаннями. Вони забезпечують майбутнім учителям певну спрямованість. Але така роль належить лише тим знанням, які стали здобутком активного типу їх засвоєння.

З активним типом навчання співвідносяться прийоми і процеси розв'язання творчих педагогічних задач. Цей тип засвоєння знань відповідає самій природі мислення як процесу, спрямованого на відкриття нових закономірностей, шляхів реалізації пізнавальних і практичних проблем.

В традиційній психології було встановлено, що об'єктивно необхідною умовою продуктивного мислення, за якою розумовий процес набуває властивості продуктивності, є проблемність ситуації, яку вирішує студент. В контексті нашого дослідження ми розглядаємо дану умову в якості основного засобу педагогічного впливу на природний хід мислення з метою його формування.

Одним зі способів актуалізації суб'єктної позиції майбутніх учителів фізичної культури під час формування в них готовності до професійної діяльності вважаємо створення в навчально-виховному процесі проблемних ситуацій. Такі ситуації дозволяють, на нашу думку, підвищити інтерес до професійних знань та стимулювати формування продуктивного педагогічного мислення. Емоційний резонанс, створений проблемною ситуацією, забезпечує ціннісну орієнтацію студента на оволодіння необхідними для її вирішення знаннями й уміннями.

Досліджуючи проблемне навчання М. Махмутов зазначає, що в залежності від характеру організації навчально-виховного процесу навчальна діяльність учнів різко варіює, і засвоєння знань йде принципово різними

шляхами, репродуктивним з деяким мінімумом елементів творчості або творчим з елементами репродуктивного засвоєння. На його думку, таким принципово новим типом організації творчого (продуктивного) навчання може бути проблемне навчання [7].

В ході проблемного викладу студенти поставлені перед необхідністю контролювати переконливість думки викладача, слідкувати за логікою доведень, що обов'язково веде до засвоєння способу розв'язання проблемних задач. Саме тому виконання проблемних завдань спонукає не просто запам'ятовувати але навчає мислити, пізнавати. Тому в процесі проблемного навчання у студентів виникають сумніви, запитання, що стосуються логіки і переконливості як доведень, так і самого їх розв'язання. Більше того, проблемне навчання супроводжується розмірковуваннями студентів у прогнозуванні наступного кроку.

На думку Л. Лузіної, продуктивне мислення не здійснюється самі по собі. Навіть проблемний виклад може залишитися без відгуку студентської аудиторії тому слід передбачити активізацію розумової діяльності кожного студента, створення ситуації, коли не думати, не шукати неможливо [6].

Досліджуючи дану проблему з теоретичної та практичної точок зору, М. Махмутов, виділяє такі способи створення проблемних ситуацій:

- спонукання учнів до творчого пояснення фактів, явищ;
- використання водночас навчальних та життєвих ситуацій, що виникають під час виконання учнями практичних завдань;
- висування гіпотез, формулювання висновків та їх дослідна перевірка;
- спонукання учнів до порівняння, співставлення явищ, дій, що

веде до виникнення проблемної ситуації;

- ознайомлення учнів з фактами, явищами, що на перший погляд виглядають не пояснюваними через відсутність належних знань і ведуть до постановки проблеми;
- організація міжпредметних зв'язків тощо [7].

Враховуючи результати досліджень зазначених вище авторів та дані нашого експерименту, ми виділяємо такі правила створення проблемних ситуацій, які актуалізують суб'єктивну позицію майбутніх учителів фізичної культури у процесі формування їх продуктивного педагогічного мислення:

- проблемні завдання повинно бути індивідуально-деференційованими тобто посильним для кожного студента;
- виконання поставлених перед студентами проблемних завдань повинно дати їм нові знання та підвищити рівень їх продуктивного педагогічного мислення та професійної підготовки;
- спонукати студентів до аналізу, порівняння й співставлення педагогічних явищ, дій, що веде до виникнення проблемної ситуації у професійній діяльності;
- заохочувати студентів до творчого вирішення педагогічних явищ та їх наслідків у процесі професійної діяльності;
- надавати студентам можливість самостійно формулювати проблемні питання й ситуації, висувати гіпотези, обґрунтовано формулювати висновки та перевіряти їх практично.
- використовувати водночас навчальні та життєві ситуації, що виникають під час виконан-

ня студентами практичних завдань.

Підбір інноваційних засобів навчання для формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій пов'язаний із декількома напрямками діяльності:

- пошуки у напрямі репродуктивного навчання («індивідуальне навчання», «персоналізована система навчання», «лабораторно-бригадний метод навчання»), конкретно-дидактична основа якого пов'язана із розвитком знаннєвої парадигми навчання;
- пошуки у напрямі дослідного, інноваційного навчання, в рамках якого навчальний процес будується як розв'язання практичних педагогічних задач;
- використання моделі навчальної дискусії, характерними ознаками якої є насамперед обмін знаннями, заохочення різних точок зору і підходів, можливість критикувати або відкидати будь-яку із висловлюваних думок, створення колективного, як правило, компромісного рішення;
- організація навчальної діяльності на основі ігрової моделі, що передбачає включення в навчальний процес імітаційних ігор, тренінгів та вправ при максимальній активності студентів.

Встановлено, що при лекційній формі засвоєння матеріалу сприймається не більше 20% інформації, тоді як при дискусійному навчанні - 75%, а в процесі ділової гри - близько 90% [3]. Виходячи з цього, нами був запропонований і впроваджений у практику професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури новий

підхід до вивчення навчальних дисциплін із використанням засобів інноваційних технологій. Він проявлявся у змісті, формах, методах й засобах навчання, в якому ми заклали ідеї пошуку шляхів до нешаблонного, продуктивного мислення, його оригінальності і нестандартності.

У нашій експериментальній програмі «формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій» основними засобами інноваційних технологій були *навчальні дискусії та ігрові моделі*. Ми організовували й проводили внутрішньогрупові і міжгрупові дискусії з проблем, які уособлюють реальність майбутньої професії учителів фізичної культури та моделювали ситуації у рамках інтерактивних технологій навчання (імітаційних, ділових ігор, сценаріїв рольових ігор та інсценізацій). Обидві моделі навчання тісно взаємопов'язані, в їх основі лежать організація активної продуктивної мислинєвої діяльності студентів з пошуку і прийняття рішень.

Під час активного навчання ми зазвичай використовували різні інноваційні технології, наприклад, ігрове проектування, при якому учасники організовувалися у невеликі групи для роботи над проектом, порівнювалися результати шляхом презентації кожного проекту на міжгруповому пленумі і обговорювалися інноваційні підходи та ідеї. В майстер-класі, коли у творчій лабораторії майбутні учителі фізичної культури навчалися аналізувати різноманітні за жанром, видом й цільовим призначенням педагогічні ситуації-кейси, або на тренінгових заняттях розігрувалися інсценізації, ситуації з ролями у професійній діяльності, аналізувалися відеозаписи.

У результаті нашого дослідження

ми дійшли **висновку**, що:

1. Під педагогічними умовами професійної підготовки ми розуміємо сукупність взаємозалежних елементів освітнього середовища – факторів, що визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної співпраці, реалізуються в навчально-виховному процесі вищої школи та спричиняють підвищення ефективності процесу професійної підготовки студентів

2. В контексті нашого дослідження педагогічні умови можна визначити, як взаємопов'язаний комплекс заходів

навчально-виховного процесу, що на основі засобів інноваційних технологій забезпечує досягнення майбутнім учителям фізичної культури вищого рівня сформованості продуктивного педагогічного мислення.

3. Продуктивному педагогічному мисленню відповідає активний тип навчання, тому для його формування важливою педагогічною умовою є: реалізація активного типу навчання засобами інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін' : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая шк., 1991. – 207 с.
3. Вихруц В. О. Навчальний діалог у контексті вітчизняної початкової освіти другої половини ХХІ століття / В. О. Вихруц, А. А. Пушинська / [монографія]. – Тернопіль: Крок, 2016. – 348 с.
4. Гороневич М. В. Организационно-педагогические условия подготовки профессионально-педагогического персонала к применению модульных технологий обучения: дисс. канд. пед. наук: 13.00.08 / Гороневич Марина Викторовна. – Екатеринбург, 1999. – 187 с.
5. Левчук З.С. Формирование готовности к профессиональному творчеству: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / З.С.Левчук. – Минск, 1992. – 19 с.
6. Лузина Л. М. Формирование творческой индивидуальности учителя в педагогическом вузе / Л. М. Лузина. – Ташкент : ФАН, 1986. – 95 с.
7. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе: Книга для учителя / М.И.Махмутов. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.
8. Філософський словник / За ред. В.І.Шинкарука. – К. : АН УРСР, 1973. – 600 с.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K. ; Irpin' : VTF «Perun», 2009. – 1736 s.
2. Verbytskyi A. A. Aktivnoe obuchenye v vusshei shkole : kontekstnui pokhod / A. A. Verbytskyi. – M. : Vusshaia shk., 1991. – 207 s.

3. Vykhruhshch V. O. *Navchalnyi dialoh u konteksti vitchyznianoï pochatkovoi osvity druhoï polovyny KhKhI stolittia* / V. O. Vykhruhshch, A. A. Pushynska / [monohrafiia]. – Ternopil: Krok, 2016. – 348 s.
4. Horonovych M. V. *Orhanyzatsyonno-pedahohycheskye uslovyia podhotovky professyonalno-pedahohycheskoho personala k pryumeneniiu modulnykh tekhnolohyi obuchenya: dyss. kand. ped. nauk: 13.00.08* / Horonovych Maryna Vyktorovna. – Ekaterynburh, 1999. – 187 s.
5. Levchuk Z.S. *Formyrovanye hotovnosti k professyonalnomu tvorchestvu: avtoref. dyss. na soyskanye nauchn. stepeny kand. ped. nauk: 13.00.08 „Teoryia y metodyka professyonalnoho obrazovanyia”* / Z.S.Levchuk. – Mynsk, 1992. – 19 s.
6. Luzyna L. M. *Formyrovanye tvorcheskoi yndyvudualnosti uchytelia v pedahohycheskom vuze* / L. M. Luzyna. – Tashkent : FAN, 1986. – 95 s.
7. Makhmutov M. Y. *Orhanyzatsyia problemnoho obuchenya v shkole: Knyha dlia uchytelia* / M.Y.Makhmutov. – M. : Prosveshchenye, 1977. – 240 s.
8. *Filosofskiy slovnyk* / Za red. V.I.Shynkaruka. – K. : AN URSR, 1973. – 600 s.

Gumenyuk S.V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Physical Department, Education, Ternopil National pedagogical University by V. Hnatyuk, Ternopil, Ukraine
E-mail: gumenyik@ukr.net

REALIZATION OF ACTIVE TYPE TRAINING BY INNOVATIVE TECHNOLOGY IN PROFESSIONAL TRAINING FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE AS A PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF PRODUCTIVE PEDAGOGICAL INTELLIGENCE